

ВІДГУК
офіційного опонента кандидата історичних наук,
доцента кафедри міжнародних відносин та міжнародного права
Київського університету імені Бориса Грінченка
ВДОВИЧЕНКО ВІКТОРІЇ АНДРІЙВНИ
на кандидатську дисертацію
НАГНИБІДИ ОЛЬГИ ОЛЕКСАНДРІВНИ
«РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НЕЙТРАЛІТЕТУ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ
ІРЛАНДІЇ 1937-2009 рр.»
на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Формування та реалізація зовнішньої політики нейтральних та позаблокових країн Європи становить актуальний науковий інтерес. В ЄС знайдено спосіб узгодження різних зовнішньополітичних підходів країн-членів, що дозволяє асиметричну форму участі в оборонних союзах, європейській політиці безпеки та оборони й водночас дає окремим країнам змогу зберігати максимальний обсяг суверенітету й уникати участі в спільних безпекових програмах. При цьому на нейтральні та позаблокові країни покладається зобов'язання дотримуватися спільних рішень у межах європейської зовнішньої політики. Здобуття у грудні 1921 р. незалежності Ірландії стало компромісом із Великою Британією, у складі якої залишився багатоконфесійний Ольстер. Тож це спонукало Ірландію до вироблення власної політики нейтралітету, яка стала своєрідним символом її політичної ідентичності. У цьому контексті запропонована тема дисертаційного дослідження має як науково-теоретичну, так і практичну актуальність.

Відповідно до актуальності теми автор сформулював **мету роботи**, яка полягає у всебічному дослідженні принципів, шляхів та засобів реалізації політики нейтралітету в зовнішній політиці Ірландії, а також особливостей даного політичного курсу. Для досягнення мети було сформульовано низку складних завдань, які повною мірою вирішені в дисертації:

- проаналізувати стан наукової розробки обраної теми;
- охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- класифікувати форми та різновиди політики нейтралітету в міжнародній

практиці;

- визначити історичні передумови та теоретичні аспекти політики ірландського нейтралітету;

- простежити процес становлення політики нейтралітету Ірландії в 1920-1930 рр.;

- виявити особливості ірландського нейтралітету в умовах Другої світової війни;

- визначити особливості позиції Ірландської Республіки на міжнародній арені у період «холодної війни»;

- встановити міжнародно-правовий зміст і політичну спрямованість зовнішньої політики Ірландії в процесах європейської інтеграції;

- проаналізувати вплив проблеми Ольстеру на принцип ірландського нейтралітету та його реалізацію.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження є складовою частиною комплексної наукової теми «Дослідження проблем гуманітарних наук», підрозділ «Проблеми гуманізму і духовності в процесі викладання всесвітньої історії у вищій і середній школі», що виконується на кафедрі всесвітньої історії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (ініціативна тематика згідно з Тематичним планом науково-дослідницької роботи університету).

Аргументованими є хронологічні межі дисертаційної праці від прийняття Конституції 1937 р. до ратифікації Ірландією Лісабонського договору 2009 р., який відкрив нову сторінку історії дипломатії Європейського Союзу. Релевантними для вирішення поставлених наукових завдань є використання дисертанткою методи дослідження. Логічною та аргументованою є структура тексту дисертації. Солідною є апробація результатів дослідження у форматі наукових конференцій та персональних наукових публікацій дисертантки.

Змістовним є історіографічний аналіз проблеми реалізації принципу нейтралітету в зовнішній політиці Ірландії визначеного хронологічного періоду. Ірландська історіографія класифікована за критерієм парадигм

«канонічної» та «ревізіоністської» наукових шкіл. Можна погодитись, що становлення ревізіоністської школи відбувалося під впливом участі Ірландії в процесі європейської інтеграції та модернізації політики нейтралітету.

У дисертації обґрунтовано періодизацію зовнішньої політики Ірландії в період 1937-2009 рр. На основі залучення до наукового обігу малодосліджених матеріалів (Англо-Ірландського договору про повернення портів 1938 р., Закону про надзвичайний стан 1939 р., Огляду політики нейтралітету 2000 р., Національної декларації Ірландії щодо Севільського саміту ЄС 2002 р.) визначено етапи та особливості становлення ірландського нейтралітету як базового принципу зовнішньої політики. Проведено аналіз військово-політичних та соціально-економічних аспектів зовнішньої політики Ірландії в період Другої світової війни. Проаналізовано міжнародні угоди, які відображають еволюцію політико-економічної взаємодії Ірландії з ЄЕС (з 1993 р. – з ЄС) як з наднаціональним об'єднанням.

Слід окремо відзначити, що нейтральний статус Ірландії не став на заваді участі держави в процесах європейської інтеграції. Водночас з середини 1980-х рр. доктрина ірландського нейтралітету зазнала певних змістовних модифікацій, спричинивши загострення дебатів у середині ірландського суспільства. Предметом полеміки стали участь країни в Спільній зовнішній та безпековій політиці, а також Спільній політиці безпеки та оборони ЄС.

Загалом нейтралітет став політичним і статусним символом ірландської ідентичності та інструментом безпекової політики країни. З'ясування переваг та слабких сторін політики ірландського нейтралітету видається важливим з точки зору врахування специфіки формування спільної зовнішньої політики та колективної позиції країн ЄС у політичній, економічній та безпековій сферах.

Проведений дисертанткою ґрунтовний історіографічний аналіз дав можливість чітко визначити авторські задачі у вирішенні недостатньо досліджених аспектів реалізації політики нейтралітету Ірландської Республіки на міжнародній арені та окреслити коло джерел, необхідних для цього. Достатньо репрезентативною для вирішення поставлених наукових завдань

рецензованого дослідження є використана джерельна база дисертації. Детально проаналізовано особливості різних типів джерел та критично оцінено їхній зміст.

Перший розділ *«Історіографія та джерельна база дослідження»* (с. 31-80) розкриває питання методології дослідження інтеграційних процесів, теоретичні засади зазначеної тематики, включає історіографічний огляд і характеристику використаних документів. Привертають увагу висновки автора стосовно історіографії питання. Дисертантка вдало зробила класифікацію праць, розподіляючи їх на загальні праці з історії та політичного розвитку Ірландії новітнього часу, вузькоспеціальні дослідження, включаючи роботи, присвячені проблемам зовнішньої політики та європейсько-ірландським стосункам, а також теоретичні та прикладні розробки, які стосуються принципів та інституту нейтралітету. Авторка розглядає ірландський нейтралітет передусім як форму гнучкого державного позиціонування в сфері зовнішньої політики та міжнародної безпеки. Обсяг використаної джерельної бази та залученої історіографії дав їй змогу провести критичний аналіз існуючих концепцій та сформулювати об'єктивну й комплексну модель реалізації принципу нейтралітету в зовнішній політиці Ірландії.

У другому розділі дисертаційної праці *«Міжнародний досвід політики нейтралітету»* (с. 80-113) О.О. Нагнибіда проаналізувала політичні принципи політики нейтралітету Ірландської Республіки у контексті актуального міжнародного формату політики нейтралітету. Порівнюючи концептуальні основи та принципи зовнішньої політики Ірландії з практикою інших малих країн Європи, дисертантка вивела власне бачення щодо ірландського нейтралітету. Він, відображаючи певну форму позиціонування країни, спочатку закріпився й дістав підтвердження на внутрішньополітичному рівні, й лише згодом набув визнання з боку держав-членів та інституцій Європейського Союзу. У політичному контексті для Ірландії О.О. Нагнибіда вважає нейтралітет чинником, який перешкоджає втраті суверенітету та дозволяє

національним органам влади здійснювати політичний контроль щодо рішень наднаціональних органів.

Абсолютною цінністю становить внесок дисертантки у понятійно-категоріальний апарат, оскільки вона уточнює термінологію таких понять як нейтралітет, позаблоковість та військове неприєднання.

Привертає до себе увагу третій розділ дисертації *«Концепція нейтралітету в зовнішній політиці Ірландії (1937-1960-ті рр.)»* (с. 115-186), в якому дисертантка здійснює огляд передумов становлення політики ірландського нейтралітету в 1920-х – 1930-х рр., аналізує проголошення нейтрального статусу та стан його дотримання в роки Другої світової війни, позиціонування Ірландії на міжнародній арені в умовах «холодної війни» та пошук прийнятної форми адаптації зовнішньополітичного курсу на етапі переговорів про вступ до ЄЕС.

Слушно наголошується, що обставини проголошення нейтралітету були пов'язані як з антиколоніальною політичною традицією, яку представляли кола, які гуртувалися довкола уряду Е. де Валери, так і з усвідомленням загальної неготовності країни до війни та відсутності прямих інтересів Ірландії у великій європейській війні, а також, що ймовірне членство Ірландії разом із Великою Британією в НАТО у повоєнний період де-факто означатиме узаконення та визнання Дубліном належності Північної Ірландії до Сполученого Королівства. Це було неприйнятним для більшості ірландців, й тому неминучим стало продовження політики нейтралітету.

О.О. Нагнибіда також зазначає, що набуття Ірландією членства в ООН у 1955 р. дало можливість розширити координати політики нейтралітету до ширшого міжнародного контексту проблем періоду «холодної війни». Ірландія відіграла позитивну роль у процесах боротьби за обмеження гонки озброєнь, а також у спробах реалізації політики врегулювання багатьох регіональних конфліктів.

У четвертому розділі дисертації *«Еволюція політики ірландського нейтралітету в умовах європейської інтеграції (1970-і рр. – початок XXI*

ст.)» (с. 187-240) проаналізовано специфіку розвитку ірландського нейтралітету після приєднання до Європейських Співтовариств. Саме членство Ірландії в ЄС забезпечило після 1993 р. стрімкий темп розвитку ірландської економіки. Влучно охарактеризовано процес ратифікації Маастрихтського, Амстердамського, Ніццького та Лісабонського договорів в контексті їх сприйняття ірландськими політичними колами та громадськістю.

Висновки є продуманими, чіткими, що доводить самостійність наукового пошуку автора. Вони мають конструктивний й узагальнюючий характер, відображають наукову значимість проведеної роботи, відповідаючи поставленим у вступі завданням дослідження та підтверджується доказовою базою дисертації. На основі залучення до наукового обігу малодосліджених документів визначено етапи та особливості становлення ірландського нейтралітету як базового принципу зовнішньої політики Дубліна, проаналізовано специфіку ірландського нейтралітету у роки Другої світової війни, уточнено термінологію таких понять як нейтралітет, позаблоковість, військове неприєднання, висвітлено вплив процесу політичного врегулювання в Ольстері на нейтралітет Ірландії.

Беручи до уваги обґрунтованість авторських висновків та практичне значення дисертаційної праці, варто звернути увагу на **окремі уточнення**:

В концептуальному відношенні, на думку опонента, потребують уточнення наступні положення, зокрема:

1. Аналізуючи західну історіографію проблеми, дисертантка фокусується на дослідженнях ірландських, американських та британських дослідників. На думку опонента, виглядало б доцільним також представити аналіз праць інших європейських (французьких, німецьких, італійських тощо) авторів.

2. У четвертому розділі дисертаційного дослідження дисертантка влучно говорить про дезорієнтацію, яка панувала в ірландському суспільстві щодо переваг Лісабонського договору (с. 211). Проте, було б доречно додати більше про роль дезінформаційного чинника і під час роз'яснень ірландському суспільству щодо переваг Амстердамського на Ніццького договорів. Крім того,

слухним було б розповісти і про роль громадянського суспільства у процесі підготовки ірландського суспільства до роз'яснень у контексті імплементації основоположних договорів ЄС.

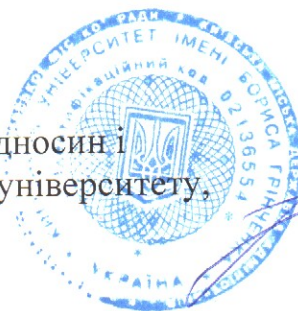
3. Варто було більше пояснити існуючі механізми забезпечення військово-політичних аспектів національної безпеки Ірландської Республіки та показати взаємозв'язок виміру участі Великої Британії в НАТО та її роль як гаранта безпеки Ірландії.

Зазначена проблематика є багатоаспектною і залишає широке поле для дискусій. Утім, окреслені в дисертації проблеми й сформульовані дослідницькі завдання мають безумовну актуальність, суттєве практичне значення й видаються своєчасними.

Ознайомлення з представленою роботою дає підстави зробити висновок, що текст дисертації та автореферат О.О. Нагнибіди відповідають п.10 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., зі змінами, внесеними постановами КМУ № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р., № 567 від 27 липня 2016 р., Наказу МОН України від 12 січня 2017 р. Вважаю, що дисертантка Нагнибіда Ольга Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри міжнародних відносин і міжнародного права Київського університету, кандидат історичних наук

В.А. Вдовиченко

